

Edukacja Medialna – potrzeba kształcenia specjalistów na KUL

Media Education – need of teaching specialists on KUL

Katarzyna Bojczuk

Początki nauczania Kościoła na temat mediów audiowizualnych sięgają Piusa XI i jego encykliki *Vigilantii cura*¹, w której poruszona jest tematyka dotycząca kina. Pierwszą encykliką w pełni poświęconą mediom jest encyklika Piusa XII *Miranda prorsus*². Kolejnym ważnym dokumentem dotyczącym zagadnienia jest dekret Soboru Watykańskiego II *Inter mirifica*³, czyli *Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli*. W drugiej połowie XX wieku problematyka mediów znajduje swoje stałe miejsce w nauczaniu Kościoła. Od roku 1967 papież rokrocznie kieruje Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Tematyka ta podejmowana jest również w dokumentach Papieskiej Komisji, a obecnie Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu. Ważne dokumenty dotyczące edukacji medialnej, o których należałoby wspomnieć to: *Communio et progressio*⁴, *Aetatis nove*⁵, *Etyka w reklamie*⁶, *Etyka w środkach społecznego przekazu*⁷, *Etyka w Internecie*⁸ oraz *Kościół a Internet*⁹. We wszystkich tych dokumentach Kościół zachęca, wzywa, mobilizuje do świadomego odbioru mediów, odpowiedzialnego ich przekazu, poszanowania godności człowieka, kultury języka, ale też wspierania i edukowania tych, którzy w świecie mediów stawiają pierwsze kroki i są podatni na zagrożenia wynikające z korzystania z nich, bez uprzedniego przygotowania. Niniejszy artykuł jest pierwszą próbą analizy porównawczej – pomiędzy rozwijającym się Magisterium Kościoła a praktyczną realizacją tych zagadnień na Wydziale Teologii KUL. Jego zadaniem jest ukazanie na

¹ Pius XI, Encyklika *Vigilantis Cura*, Watykan 1936.

² Pius XII, Encyklika *Miranda prorsus*, Watykan 1957.

³ Sobór Watykański II, *Inter mirifica*, Watykan 1963.

⁴ Papieska Komisja ds. Środków Społecznego Przekazu, Instrukcja duszpasterska na temat środków społecznego przekazu *Communio et progressio*, Watykan 1972.

⁵ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Instrukcja duszpasterska Aetatis Novae na temat środków społecznego przekazu w dwudziestą rocznicę Communio et progressio*, Watykan 1992.

⁶ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w reklamie*, Watykan 1997.

⁷ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w środkach społecznego przekazu*, Watykan 1997.

⁸ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Etyka w Internecie*, Watykan 2002.

⁹ Papieska Rada ds. Środków Społecznego Przekazu, *Kościół a Internet*, Watykan 2002.

ile założenia Edukacji Medialnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie wpisały się w nauczanie Kościoła na temat mediów oraz na ile efekty kształcenia i nabyte kompetencje mogą być realizowane w nauczaniu szkolnym, katechetycznym, czy też przy parafialnym.

Edukacja Medialna na KUL

Na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w roku akademicki 2014/2015 powstała specjalizacja Edukacji Medialnej na studiach magisterskich w ramach Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki. Szczególne znaczenie dla jej powstania ma działalność Katedry Współczesnych Form Przekazu Wiary. Jej zadaniem są zarówno badania naukowe, jak i formacja. Owe badania w głównej mierze dotyczą wdrażania form kształcenia w dziedzinie massmediów na studiach doktoranckich, gdzie owa specjalizacja do tej pory funkcjonuje¹⁰.

Twórcami specjalizacji na studiach magisterskich Edukacji Medialnej są: ks. dr hab. Andrzej Kiciński, prof. KUL, ks. dr hab. Jarosław Woźniak oraz o. dr Mirosław Chmielewski CSsR, którzy podkreślają, iż główne racje jej powstania to:

- racja eklezjalna – już Pius XI w Encyklice *Vigilanti cura* z 1936 roku zwracał szczególną uwagę na potrzebę formacji zarówno odbiorców, jak i użytkowników mediów. Wątek ten wielokrotnie przewija się w nauczaniu kolejnych papieży, zarówno w encyklikach, listach apostolskich, jak i orędziach wygłoszonych na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu¹¹;

- tempo społecznych, kulturowych i religijnych przemian, jakie zachodzą we współczesnym świecie wymusza niejako rozszerzenie propozycji KUL na studia jednolite magisterskie o specjalizację Edukacji Medialnej, gdyż powszechnie wiadomo, iż technologia komunikacji oraz edukacja w dziedzinie massmediów stają się niejako częścią współczesnego świata;

- wymagania rynku pracy – dziś potrzeba podnoszenia kwalifikacji oraz jakości kształcenia to nie tylko prawo pracownika, ale również obowiązek nałożony na niego z zewnątrz. Ta zasada dotyczy również, a może i szczególnie katechetów, wobec których stawiane są coraz większe wymagania nie tylko w sferze duchowej, ale przede wszystkim edukacyjno-wychowawczej.

W rozporządzeniu MEN z dnia 23 grudnia 2008 oraz w kolejnych mających na uwadze podstawę programową dotyczącą kształcenia czytamy o obowiązku

¹⁰ Por. A. Kiciński, *Edukacja medialna na Wydziale Teologii KUL*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2015(2), s.127.

¹¹ Przy tej okazji warto zwrócić uwagę na dwie publikacje: *Jan Paweł II – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu KONKORDACJA*, Ks. D. Sonak, I. Piątek-Belina, D. Belina, A. Szajda, M. Wyrostkiewicz, Lublin–Olsztyn 2015 oraz *Benedykt XVI – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu WARSZTAT EDYTORSKI*, ks. G. Umiński, I. Piątek-Bielina, E. Bał, Lublin 2013, które są warsztatem edytorskim umożliwiającym całościowe spojrzenie na orędzia obu papieży oraz zrozumienie ich linii nauczania w zakresie Edukacji Medialnej.

nałożonym na nauczycieli w zakresie wychowania do mediów. Rozporządzenia te zwracają uwagę na fakt coraz większej roli środków społecznego przekazu zarówno w świecie, jak i w życiu społecznym oraz osobistym. Należy, zatem przygotować i wychować uczniów do właściwego odbioru mediów oraz ich wykorzystania, a także funkcjonowania człowieka w tej nowej rzeczywistości. Widzimy zatem, iż wprowadzenie przez KUL, w ramach kierunku Teologii specjalizacji Edukacja Medialna jest odpowiedzią na potrzeby rynku i szansą dla przyszłych katechetów, by w ramach przygotowania katechetyczno-pedagogicznego mogli nadążać za potrzebami uczniów oraz rynku pracy¹².

Aby zrozumieć sens i potrzebę kształcenia w dziedzinie edukacji medialnej, należy w pełni uświadomić sobie, iż nie jest ona związana wyłącznie z wykorzystaniem mediów w prowadzeniu zajęć czy z tworzeniem programów i materiałów edukacyjnych oraz dydaktycznych w zakresie danego przedmiotu. Nie chodzi również o standardową obsługę „sprzętów” takich jak komputer, rzutnik, czy tablica interaktywna. Błędne jest również ograniczanie edukacji medialnej do profilaktyki uzależnień od Internetu, telefonu czy komputera. Ma ona dużo szerszy zakres, i dotyczy etycznego, odpowiedzialnego i świadomego wychowania do korzystania z mediów tak, aby to one służyły człowiekowi, jego godności i wartości, czyniąc go przedmiotem a nie podmiotem. Głównym celem specjalizacji Edukacja Medialna na KUL jest, zatem, nie tylko teoretyczne, ale również praktyczne przygotowanie do pracy w szkole, a także w innych instytucjach zajmujących się edukacją medialną. Ukończenie jej umożliwia zarówno pracę w szkolnictwie, jak i w mediach katolickich, ośrodkach doskonalenia nauczycieli, doradztwa zawodowego oraz w wielu innych organizacjach i stowarzyszeniach pozarządowych¹³.

Warto zatem, przyjrzeć się założeniom Edukacji Medialnej na Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II od strony praktycznej. Artykuł ma ukazać przygotowanie, bądź jego brak, absolwentów Edukacji Medialnej na Katolickim uniwersytecie Jan Pawła II, wieloaspektowość edukacji medialnej, jej potrzeb oraz znaczenie dla twórców i odbiorców mediów¹⁴.

Cyberprzestrzeń a cyberteologia

Wprawdzie Edukacja Medialna na KUL nie zajmuje się bezpośrednio cyberprzestrzenią i nie wymienia efektów kształcenia w tym zakresie, jednakże warto przyjrzeć się temu zagadnieniu, gdyż, jak podkreśla ks. Kiciński, edukacja medialna ma nie tylko wyposażyć studenta w wiedzę kulturową, teologiczną czy

¹² Por. A. Kiciński, *Edukacja medialna na Wydziale Teologii KUL*, s.129.

¹³ Por. Tamże, s. 130-131.

¹⁴ Do przeprowadzenia takiej refleksji wybrano losowo kilka artykułów dr hab. Piotra Drzewieckiego, prof. UKSW, polskiego medioznawcy, dr hab. Teologii środków społecznego przekazu, który jest uznanym specjalistą w zakresie edukacji medialnej.

też pedagogiczną, ale przede wszystkim w umiejętnościach praktycznych¹⁵. Już w roku 1984 William Gibson wprowadził termin *cyberprzestrzeni*, do którego w 2008 roku powraca dr hab. Piotr Drzewiecki, prof. UKSW. Analizując go, przechodzi poprzez pojęcia *rzeczywistości wirtualnej*, *ucieczki od świata*, *immersji* po *przestrzeń informacyjną*. Szczególną uwagę zwraca na fakt, iż *cyberprzestrzeń* znosi fizyczność, gdyż wkraczając do niej, niejako pozbywamy się własnego ciała pozostawiając je przed ekranem komputera, co daje możliwość stwarzania własnej tożsamości wolnej od cierpienia, ograniczeń, grawitacji. Piotr Drzewiecki zwraca uwagę na fakt, iż w owej rzeczywistości uczestniczy wyłącznie duch. Przypomina jednak, że nie jest to aspekt metafizyczny, unicestwiający, unieważniający rzeczywistość materialną, a sam problem należy rozważać na gruncie filozoficznym, mając na uwadze filozofię poznania, człowieka, psychologicznym, czy socjologicznym. Istotnym zaburzeniem może być zatrzymanie się na tożsamości wirtualnej, która może okazać się odmienną lub wręcz sprzeczną z tożsamością rzeczywistą człowieka, dlatego tak ważne jest właściwe edukowanie zarówno uczestników *cyberprzestrzeni*, jak i tych, a może zwłaszcza tych, którzy są ich wychowawcami, nauczycielami czy mentorami¹⁶. Natura człowieka, psychologia oraz jego rozwój nie są obce studentom Teologii, którzy swoją edukację rozpoczynają od zagadnień psychologicznych, antropologicznych i filozoficznych. Umiejętność „analizowania modeli komunikowania się, diagnozowania i programowania sytuacji komunikacyjnych (Tem_U03)” daje możliwość rozpoznania u ucznia ewentualnych problemów z właściwym komunikowaniem i funkcjonowaniem w świecie tzw. realnym i wirtualnym oraz udzielenia mu pomocy i wskazówek.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w artykule jest *cyberteologia*. Warto dostrzec problem odbierania człowiekowi nie tyle jego duchowości, co cielesności oraz czynienia ją nieważną. Mając na uwadze fakt, iż to właśnie ciało jest podstawą zbawienia, należy powrócić do „ponownego odkrycia teologii ciała i jego znaczenia w życiu duchowym” szczególnie, jeśli chodzi o sakramenty. Wprawdzie ich istotą jest słowo, a materia ma wyłącznie drugorzędą rolę do spełnienia, to jednak nie ma możliwości, aby mówić o sakramentach w sieci. W takim momencie istotne jest zwrócenie uwagi na niezbędność fizycznego uczestnictwa w zgromadzeniu liturgicznym i sakramentach¹⁷.

Studenci Edukacji Medialnej na KUL poznają nie tylko wyżej wspomniane filozofię, psychologię, czy pedagogikę, ale również nauczanie Kościoła w zakresie mediów. Jednym z istotnych dokumentów, którego treść i sens odkrywają jest dokument Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu *Kościół a Internet*, który przypomina, iż świat wirtualny nie może zastąpić realnego, a wspólnota

¹⁵ Por. A. Kiciński, *Edukacja medialna na Wydziale Teologii KUL*, s.130-131.

¹⁶ Por. P. Drzewiecki, *Bezielesność cyberprzestrzeni a sakramentalny wymiar Kościoła*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2008(1), s. 111.

¹⁷ Por. Tamże. s. 112-114.

w sieci nie może stać się substytutem wspólnoty parafialnej, gdyż tylko w Kościele możliwe jest doświadczenie życia w wierze, ubogacenie religijne oraz pełen udział w sakramentach¹⁸. Dokument nie umniejsza jednak roli *cyberprzestrzeni*, lecz zachęca, aby chrześcijanie, zarówno świeccy, jak i duchowieństwo, dając świadectwo w Internecie traktowali swoją obecność w świecie wirtualnym, jako okazję do aktywizacji, ożywiania, pobudzania i zmotywowania ludzi do pełnego uczestnictwa w życiu Kościoła i wspólnoty. Poznając świat wirtualny oraz dokumenty Kościoła Katolickiego dotyczące Internetu i innych massmediów, które dla studenta nie są tylko zagadnieniem teoretycznym, ale również jego „współświatem” można śmiało powiedzieć, że student Edukacji Medialnej na KUL „prezentuje postawę kreatywnego uczestnictwa w edukacji, mediach i społeczności sieciowych” (Tem_K05).

Na bieżąco z podstawą programową

Plan kształcenia specjalistów w zakresie zagadnień edukacji medialnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim jest oparty na podstawie programowej obowiązującej na wszystkich szczeblach szkolnictwa. Polskie prawo oświatowe podaje treści nauczania oraz umiejętności, które mają być zdobyte oraz brane pod uwagę na danym etapie edukacji. Zadaniem podstawy programowej jest również określenie kryterium oceniania i wymagań. Aby przyjrzeć się temu, jak owa podstawa jest realizowana przez Edukację Medialną na KUL skorzystamy z artykułu *Edukacja medialna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego*¹⁹ dr hab. Piotra Drzewieckiego, w którym prof. UKSW porównuje dwa Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół: z dnia 26 lutego 2002 r. oraz z dnia 23 grudnia 2008 r. Według pierwszego rozporządzenia edukacja medialna zawarta była w tak zwanej ścieżce edukacji czytelnicy i medialnej, którą realizowano w ramach różnych przedmiotów lub odrębnych zajęć. Jej celem było:

- „przygotowanie do pracy z informacją,
- rozwijanie krytycyzmu i świadomości odbiorczej,
- rozumienie mediów i ochrona kultury narodowej przed globalizacją²⁰”.

Nowy model nauczania edukacji medialnej przewiduje uwzględnianie jej w ramach różnych przedmiotów szkolnych z naciskiem na wiedzę o społeczeństwie i wiedzę o kulturze. Dopuszcza on również możliwość wprowadzenia do szkoły edukacji medialnej, jako osobnego przedmiotu. Dokument podkreśla fakt, iż obowiązek wychowania uczniów do właściwego odbioru i mądrego

¹⁸ Por. *Kościół a Internet* nr 5.

¹⁹ P. Drzewiecki, *Edukacja*, „Biuletyn *Edukacji Medialnej*” 2010(1), s. 22-33.

²⁰ Cyt. Tamże, s. 23.

wykorzystywania mediów spoczywa na każdym nauczycielu. Jedyne wyzwanie to właściwe wyedukowanie młodego człowieka do korzystania z mediów może stanowić niewystarczające przygotowanie nauczyciela do tego zadania. Absolwenci Edukacji Medialnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim nie muszą obawiać się tego wyzwania, ponieważ są przygotowani zarówno do samodzielnego korzystania z massmediów, jak i przekazywania wiedzy jak to czynić. Można zatem stwierdzić, że stanowią oni wykwalifikowaną kadrę posiadającą doskonały stopień kwalifikacji medialnych. Ich zatrudnienie na terenie szkoły otwiera przed placówką dodatkową możliwość, którą jest utworzenie edukacji medialnej, jako odrębnego przedmiotu nauczania, co przyczynia się do bardziej świadomego odbioru mediów, uczenia się, korzystania z dostępnych metod oraz środków, a także podnoszenia jakości edukacyjnych i wychowawczych uczniów (Tem_W10).

Nauczanie edukacji medialnej w ramach języka polskiego, plastyki, wiedzy o kulturze, wiedzy o społeczeństwie, czy nawet informatyki, w znacznym stopniu spycha ją na margines edukacyjny, gdyż potrzeba realizacji programu nauczania może doprowadzić do pomijania „oczywistych” tematów związanych z właściwym korzystaniem z mediów, rozumieniem komunikatów, fake news, natomiast sama edukacja medialna może być pojmowana, jako profilaktyka zagrożeń związanych z Internetem, uzależnieniem od sieci, czy wykorzystywaniem za pośrednictwem komunikatorów. Wprawdzie program edukacyjny zakłada analizę tekstów, filmów, spektakli, czy też charakteryzuje podstawowe media kultury takie jak słowo, obraz, dźwięk, ale wciąż pozostaje w domyśle pytanie na ile przygotowuje to do świadomego i samodzielnego poszukiwania informacji, jej właściwej selekcji oraz odpowiedzialnego korzystania z dostępnych mediów, a na ile jest to nauka czytania, pisania, rozumienia oraz znajomości przedmiotu, dla którego edukacja medialna jest wyłącznie małoistotnym dodatkiem. Kolejną barierę może stanowić rozproszone treści, które pozbawia młodego człowieka pełnego spojrzenia na media i ich możliwości doprowadzając do dwóch skrajności, z jednej strony samowolki medialnej, zaś z drugiej – lęku przed tym, co nowe i nieznanie²¹.

Dobrze przygotowany nauczyciel może więc stać się przewodnikiem, mentorem i doradcą w świecie mediów. Aby było to możliwe, niezbędne jest właściwe przygotowanie kadry zarówno od strony pedagogiczno-wychowawczej, jak i od strony właściwego korzystania z mediów. I tu znów należy podkreślić doskonałe przygotowanie kadry nauczycielskiej po Edukacji Medialnej na KUL, która nie tylko „zna terminologię wykorzystywaną do opisu pedagogiki mediów oraz jej zastosowanie w dyscyplinach pokrewnych, a także w odniesieniu do teologii” (Tem_W01), „ma uporządkowaną wiedzę na temat integralnej edukacji medialnej, jej teologicznych podstaw” (Tem_W02), ale również „potrafi rozwijać kompetencje komunikacyjno-medialne” (Tem_U01).

²¹ Por. Tamże, s. 26-29.

Wyzwania teologii mediów

W Liście Apostolskim z roku 2005 *Szybki rozwój*²² papież Jan Paweł II wskazuje na trzy istotne aspekty obecności w mediach: formację, uczestnictwo oraz kulturę dialogu. Myśli te kontynuuje jego następca Benedykt XVI, który w swoich Orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu wielokrotnie podkreśla potrzebę świadomego uczestnictwa zarówno osób świeckich, jak i duchownych oraz istotę obecności Kościoła wśród tych, którzy poszukują Boga w „sieci”. Na szczególną uwagę papieża zasługują dzieci, które z roku na rok stanowią coraz większą liczbę użytkowników mediów. Ich formacja wydaje się zatem najistotniejsza. Zagadnienie to zostało już poruszone podczas omawiania podstawy programowej szkół, słusznym jednak jawi się zwrócenie uwagi na fakt, iż Kościół również nie pomija tego jakże ważnego wątku nazywając go wręcz powszechnym obowiązkiem społecznym. Papież podkreśla, iż owa formacja będzie możliwa wyłącznie wówczas, gdy będzie przebiegała dwutorowo, czyli nie skupi się wyłącznie na dzieciach, jako odbiorcach czy twórcach mediów, ale również na rodzicach, nauczycielach i duszpasterzach, którzy mają stać się przewodnikami, wychowawcami, wzorami do naśladowania oraz przykładami mądrego i świadomego korzystania z dobrodziejstw techniki²³. Mówiąc krótko, sami muszą być wyedukowani w tej dziedzinie. Łatwo zatem zauważyć, że absolwent Edukacji Medialnej na KUL staje się nie tylko dobrze przygotowanym nauczycielem religii, ale również edukatorem medialnym dla dzieci i ich rodziców. Może też, dzięki temu, że „potrafi krytycznie ocenić odbiór typowych przekazów medialnych oraz ich przydatność do dobrych praktyk w realizacji zadań związanych z różnymi sferami działalności pedagogiczno-katechetycznej z wykorzystaniem nowoczesnych strategii edukacyjnych” (Tem_U07) być wartościowym pracownikiem szkół, instytucji duszpasterskich, czy mediów katolickich.

W ramach zachęty do dialogu papież wzywa do otwarcia się na nowe możliwości ewangelizacji oraz wymiany myśli i poglądów, jakie dają nowe media. Podkreśla jednak, iż każdy, kto decyduje się na ten nowy sposób posługi, musi mądrze łączyć ewangelizację i nowo medialność, aby nie uczynić z niej okazji do zaistnienia, przeniesienia uwagi z Boga na siebie, czy też pretekstu do zagarnięcia tak zwanego nowego terytorium²⁴. Łatwo dostrzec w tych wskazówkach zarówno potrzebę ewangelizacji, jak i świadomej obecności, która musi być poprzedzona

²² Jan Paweł II, List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu *Szybki rozwój*, Watykan 2005.

²³ Por. P. Drzewiecki, *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie? Teologia społeczności sieciowych w Orędziach Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011(20), s. 56-57.

²⁴ Por. Benedykt XVI, *Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowu. Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2010.

przygotowaniem obejmującym kształcenie techniczne, zapoznanie z kompetencjami, ogólną formację w zakresie mediów, ale przede wszystkim kształcenie etyczne i ewangelizacyjne. Współczesna ewangelizacja musi łączyć ze sobą dziedzictwo przeszłości, czyli Objawienie Boże, Słowo Boże i Tradycję oraz dziedzictwo przyszłości, czyli nowe możliwości i technologie. W tym celu niezbędną wydaje się „samokontrola i samodyscyplina w używaniu środków społecznego przekazu” (Tem_K08) oraz wiedza teologiczna nabyta na studiach Edukacji Medialnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Ojciec Święty Benedykt XVI zachęca do badań nad fenomenem komunikacji oraz relacji międzyludzkich za pośrednictwem mediów, a zwłaszcza portali społecznościowych. Zauważa, iż nowe technologie komunikacyjne odgrywają podobną rolę w rozwoju komunikacji, jak nowe technologie produkcji w okresie rewolucji przemysłowej. Patrząc całościowo na zagadnienie dostrzega nie tylko pozytywy, ale również negatywy związane z owymi przemianami komunikacji zwłaszcza wśród młodych ludzi, którzy wchodzi w wirtualny świat wraz ze swoimi obawami, lękami, sprzecznościami, ale i kreatywnością, ciekawością, entuzjazmem oraz potrzebą nawiązywania relacji. Istotne jest, zatem właściwe ich przygotowanie do odkrywania własnej autentyczności i tożsamości, gdyż w innym przypadku oderwanie od rzeczywistości i kreowanie własnego „ja idealnego” może doprowadzić do wątpliwości dotyczących autentyczności i sensowności swojego istnienia²⁵. Jakże istotne jest, by młodemu człowiekowi towarzyszył ktoś, kto „posiada uporządkowaną i pogłębioną wiedzę o uczestnikach edukacji medialnej oraz o specyfice funkcjonowania dzieci, młodzieży (...) w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych” (Tem_W08), a także będzie „potrafił zaprojektować formację duchowo-moralną na rzecz edukacji medialnej dzieci, młodzieży i dorosłych ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania sumienia odbiorcy i użytkowników mediów” (Tem_U10), czyli ktoś, kto będzie posiadał kompetencje, jakich wymaga się od absolwenta Edukacji Medialnej na KUL.

Zagrożenia w Internecie

Jednym z zagadnień, którym zajmuje się Edukacja Medialna na KUL jest specyfika mediów oraz ich wpływ na życie. Problematyką, która jest wówczas uwzględniana jest zarówno pozytywne, jak i negatywne oddziaływanie mediów. Nie sposób pominąć faktu, iż anonimowy charakter komunikacji internetowej sprzyja wszelkiego rodzaju zagrożeniom. Jednym z nich jest *cyberbullying*, zwany inaczej *cyberprzemocą*, będący formą prześladowania za pośrednictwem komunikacji internetowej. Wprawdzie *cyberprzemoc* nie jest czynem zabronionym

²⁵ Por. P. Drzewiecki, *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie?*, s. 63.

w ujęciu przepisów polskiego prawa karnego, jednakże jej sprawcy mogą być ścigani przez prawo za pomówienia, zniewagi, groźby, czy też kradzież tożsamości, danych osobowych lub pozbawianie dobrego imienia. Istotnym zagrożeniem, na które należałoby zwrócić szczególną uwagę jest problem samobójstw w sieci. Odrealnienie wydarzeń w Internecie oraz silna potrzeba wyeksponowania emocji może doprowadzić do nieświadomego przyczynienia się do czyjejś śmierci. Warto przy okazji wspomnieć Abrahama K. Biggsa, który w listopadzie 2008 roku „na żywo” popełnił samobójstwo w Internecie²⁶. Nie do końca znane są motywy osób, które zachęcały go do tego czynu, wyśmiewały, czy też komentowały jego działania. Prawdopodobnie odbiorcy byli przekonani, że jest to tylko żart. Faktem jest jednak, iż Internet nie jest w stanie zapowiedz takim sytuacjom. Nie ma fizycznej możliwości kontrolowania wszystkiego co pojawia się w sieci, dlatego ważne jest nie tylko edukowanie odbiorców, ale również tych, którzy stają się „głosicielami” informacji, czyli dziennikarzy. W przypadku przekazywania odbiorcom tak delikatnego tematu, jakim jest samobójstwo, ważne jest, aby nie wywołać tzw. „efektu Wernera”, czyli naśladownictwa czynu wcześniej nagłośnionego przez media. Aby uniknąć tego typu sytuacji Światowa Organizacja Zdrowia w 2003 roku opublikowała poradnik dla pracowników mediów, który ma ukazać im właściwą formę przekazywania informacji na temat samobójstw²⁷.

Priorytetem jest, zatem zwrócenie szczególnej uwagi na wychowanie i kształcenie odbiorców i nadawców mediów zarówno w zakresie diagnozy i monitoringu zagrożeń, jak i profilaktyki i edukacji społecznej. Pomocne może okazać się przygotowanie właściwych programów, szkoleń i warsztatów dla osób, które odpowiadają za dostarczenie usług internetowych oraz dla tych, którzy z nich korzystają, a także kampanie społeczne, filmy, billboardy, ulotki, broszurki, czy programy telewizyjne z udziałem ekspertów i osób odpowiednio przygotowanych, które mogą przyczynić się do pogłębiania świadomości i większej dbałości oraz troski o godność i wartość człowieka. Zjawisko alienacji, czy też skrajnego, wręcz nałogowego korzystania z Internetu może zostać zastąpione świadomym uczestnictwem w świecie wirtualnym, który nie może funkcjonować w oderwaniu od życia rodzinnego, wspólnotowego czy też indywidualnego poza Internetem. Umiejętność pracy w zespole, wyznaczanie i przyjmowanie wspólnych celów, czy też przyjęcie roli lidera, a także umiejętność animowania pracy nad kreatywnym korzystaniem z mediów (Tem_U09, Tem_U08) stają się w tym przypadku kolejnym wyróżnikiem absolwenta Edukacji Medialnej na KUL, gdyż jest

²⁶ Por. P. Drzewiecki, *Samobójstwa nastolatków w Internecie w perspektywie pedagogiki mediów*, „Kultura – Media – Teologia” 2011(5), s. 64-65.

²⁷ Por. Tamże s. 67-68. Wspomniany poradnik to *Zapobieganie samobójstw. Poradnik dla pracowników mediów. Światowa Organizacja Zdrowia*, Polskie Towarzystwo Suicydologiczne, Geneva–Warszawa 2003. http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/en/suicideprev_media_polish.pdf [01.06.2018].

on w stanie nie tylko promować, ale również budować właściwe postawy korzystania z Internetu, wskazywać dobre praktyki poprzez podnoszenie świadomości zarówno na zajęciach szkolnych, jak i poza nimi.

Działania parafialne

Benedykt XVI w Orędziu na 41. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu²⁸ podkreśla, iż rolą Kościoła i programu szkolnego jest bycie w „awangardzie”, jeśli chodzi o zagadnienie wychowania do mediów. Zachęca, aby Kościół, którego zadaniem jest głoszenie orędzia zbawienia oraz troska o godność człowieka, stawał się nie tylko nauczycielem, ale również, aby pomagał w poszanowaniu wartości komunikacji wychowawcom, rodzicom, ludziom młodym, a także tym, którzy bezpośrednio zajmują się środkami przekazu. Papież dostrzega, iż media sprzyjają komunikacji zarówno międzyludzkiej, jak i tej wewnątrz wspólnoty, że mogą stać się miejscem wymiany inspiracji, wiedzy, poglądów, informacji, ale także pomóc w formacji duchowej. Aby tak się stało należy dostrzec potrzebę przygotowania parafii, jako instytucji oraz jako grupy ludzi za nią odpowiedzialnych, zarówno do właściwego korzystania z mediów, umiejętnego formowania, organizowania pracy oraz dzielenia się informacjami, jak i do świadomych inicjatyw parafialnych, które będą wsparciem dla katolickiego wychowania do mediów²⁹.

Aby parafia stała się miejscem właściwego rozumienia mediów, ważne jest, aby ci, którzy mieliby wspierać w wychowaniu do korzystania z mediów, czyli księża, zakonnicy, katecheci, sami dawali mądry, świadomy, krytyczny, selektywny przykład używania środków pisanych i audiowizualnych, kształtując w ten sposób nie tylko siebie, ale również tych, dla których mieliby stać się autorytetami w tej dziedzinie. Warto więc ukazywać bogaty świat przekazów medialnych, jako miejsce dzielenia się doświadczeniem, wątpliwościami, fascynacjami i wiarą, pamiętając o tym, aby głosić Słowo Boże bogatą i atrakcyjną formą. W tym celu dobrze jest sięgnąć po bardziej twórcze aspiracje, które nie tylko są nastawione na odbiór, ale przede wszystkim uwzględniają, szczególnie u młodzieży, potrzebę aktywizacji oraz kreatywnego postrzegania rzeczywistości. Słusznym, zatem rozwiązaniem wydaje się wspólne przygotowywanie publikacji, wystaw fotograficznych, plakatów, czy wreszcie materiałów filmowych, w tym wideoblogów. W tym celu wskazane jest, o ile istnieje taka możliwość, między innymi organizowanie spotkań z ludźmi zajmującymi się mediami, np. z dziennikarzami, publicystami, pisarzami, producentami, reżyserami czy wideoblogami, którzy niejednokrotnie publicznie deklarują swoją wiarę, co może przyciągnąć uwagę młodych ludzi

²⁸ Benedykt XVI, *Dzieci i środki komunikowania – wyzwanie dla edukacji. Orędzie na 41. Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2007.

²⁹ Por. Tamże

i służyć ich edukacji medialnej³⁰. Wprawdzie warsztaty, przez swoją krótkofalowość, mogą wydawać się metodą mało skuteczną, to jednak ich spektakularność i kreatywna forma mają szansę na długo zapaść w pamięci, jeśli zostaną właściwie przeprowadzone przez osobę, która „odznacza się twórczym podejściem do przekazów medialnych, do ich odbioru, selekcji i krytycznej oceny” (Tem_K06), co stanowi jedną z kompetencji studenta Edukacji Medialnej na KUL.

Innymi inicjatywami parafii mogłyby być dyskusyjne kluby filmowe lub czytelnicze, które propagowałyby dobre dzieła dokonując ich klasyfikacji i doradzając, na co warto poświęcić swój czas, nad czym warto się pochylić, co obejrzeć z rodziną czy przyjaciółmi. Działania takie korzystnie wpływają nie tylko na odbiór mediów, ale również na troskę o wspólnotę. Można też pozwolić młodym na samodzielne, amatorskie produkcje filmowe, czy podjęcie roli parafialnego dziennikarza. Takie działania jest okazją do przybliżenia wiernym historii parafii oraz współczesnych działań ich wspólnoty a równocześnie uczy i wychowuje do mediów poprzez ich tworzenie³¹.

Kolejną szansą dla parafii są amatorskie media audiowizualne, takie jak kanały na YouTube, czy wideoblogi. Formy te stanowią ogromny potencjał dla wszelkich inicjatyw. Warto zatem, jeśli na terenie parafii jest katecheta, który „ma przekonanie o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań w zakresie edukacji medialnej w środowisku społecznym i eklezjalnym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych działań w zakresie edukacji medialnej” (Tem_K01) zachęcać go do podejmowania powyższych inicjatyw, wspierać go w tym i zapewnić odpowiednie warunki do działania.

Kościół a edukacja medialna

Jednym z obowiązków studenta Edukacji Medialnej na KUL jest zapoznanie się z dokumentami Kościoła Katolickiego dotyczącymi edukacji medialnej i mediów. Owo nauczanie ma charakter rozproszony. Nie można mówić o jednym, konkretnym dokumencie, który zawierałby całość problematyki, czy omawiałby całokształt stosunku Kościoła do zagadnień mediów i edukacji z nimi związanej. Wiele komunikatów, dokumentów, listów pasterskich, oświadczeń zawiera wskazania, wytyczne, zalecenia, podaje zagrożenia i nakierowuje na właściwe podejście, kształcenie postawy, wychowanie do mediów. Bardzo istotnym wydarzeniem dla podjętego zagadnienia jest II Polski Synod Plenarny, który obradował w latach 1991-1999, a który podjął refleksję na temat możliwości wykorzystania mediów w misji Kościoła w świecie. Dokumenty, które poruszają ten

³⁰ Por. P. Drzewiecki, *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014(4/23), s. 66-67.

³¹ Por. Tamże, s. 67-68.

temat to: *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III tysiąclecia chrześcijaństwa, Powołanie do życia w małżeństwie i w rodzinie oraz Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*. Jednakże na największą uwagę zasługuje dokument *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*³², w którym w sposób obszerny poruszane jest zagadnienie wychowania do mediów zarówno w szkole, jak i w rodzinie. Synod zwraca uwagę, iż media niejako prowokują myślenie, że tylko to, co podają jest rzeczywistością. Sygnalizuje również problemy wynikające z niewłaściwego użycia mediów, m.in. na manipulację informacją, człowiekiem, emocjami, komercjalizację, konsumpcjonizm. Deliberuje na temat pozytywnego wykorzystania mediów, zwłaszcza telewizji, jako źródła informacji, edukacji i rozrywki, dostrzegając w tym duży potencjał dla nowej ewangelizacji przybierającej nowe formy posłannictwa prorockiego. Dokument *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* zawiera praktyczne wskazania dla edukacji medialnej. Zwraca uwagę na formację do dojrzałego korzystania z mediów, na wychowanie właściwego korzystania i odbioru mediów zarówno w rodzinie, jak i w szkole, na rolę i użyteczność mediów chrześcijańskich oraz podkreśla potrzebę zainicjowania wspólnych działań medialno-edukacyjnych dla Kościoła, rodziny, szkoły i grup oraz stowarzyszeń. Uczula również na konieczność osobistych kontaktów, które nie mogą zostać zastąpione relacjami wirtualnymi z fikcyjnymi lub wykreowanymi postaciami medialnymi³³.

Mówiąc o zaangażowaniu Kościoła w tematykę mediów warto wspomnieć bpa Adama Lepę, który jest autorem wielu publikacji na temat mediów, m.in. *Pedagogika mass mediów*³⁴, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*³⁵ czy *Media a postawy*³⁶. Ważną rolę odgrywa Rada ds. Środków Społecznego Przekazu Konferencji Episkopatu Polski, której celem jest opieka duszpasterska środowisk medialnych w diecezjach. Nie sposób pominąć przykłady edukacyjno-medialnej aktywności Kościoła Katolickiego w Polsce w szkolnictwie katolickim, w parafii, w Stowarzyszeniach i Ruchach Katolickich oraz na wyższych uczelniach, gdzie odnotowuje, że przynajmniej dwie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, na Wydziale Teologii, prowadzą nauczanie w zakresie mediów, przez co mają możliwość dostarczenia zainteresowanym szkołom, parafiom, placówkom, zarówno praktycznego, jak i teoretycznego wsparcia w trudzie wychowania do mediów,

³² Wyżej wymienione dokumenty stanowią efekt pracy Polskiego Synodu Plenarnego, który obradował w latach 1991-1999.

³³ Por. P. Drzewiecki, M. Kot, *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, s. 43-46.

³⁴ A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2003.

³⁵ A. Lepa, *Funkcja logo sfery w wychowaniu do mediów*, Łódź 2006.

³⁶ A. Lepa, *Media a postawy*, Łódź 2003.

rozwoju edukacji medialnej, czy założenia i poprowadzeniu własnej działalności medialnej³⁷.

Teologia społeczności sieciowych

Papież Benedykt XVI w *Orędziu na 40. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*³⁸ po raz pierwszy używa sformułowania *społeczność sieciowa*. Kontynuatorem takiego sposobu postrzegania świata mediów jest jego następca Franciszek, który w *Orędziu na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*³⁹ podkreśla natychmiastowość komunikacji medialnej, a także wielość informacji, które do nas docierają oraz zachęca „wszystkich do komunikacji konstruktywnej, która odrzucając uprzedzenia wobec innych, sprzyjałaby kulturze spotkania, dzięki której możemy nauczyć się postrzegania rzeczywistości ze świadomą ufnością⁴⁰”. Należy zauważyć, iż rozwój mediów, dwukierunkowość, wieloaspektowość oraz ich możliwości wymuszają realną potrzebę wyjścia poza dotychczasowe ich postrzeganie, a także tematykę edukacyjną oraz ukazania nowych kierunków uprawiania teologii w świecie mediów, tzw. teologii społeczności sieciowych. Społeczności, które współtworzą swój określony świat, kreują go, ustalają zasady, gromadzą się wokół konkretnych przekazów medialnych⁴¹.

Nauczanie papieża Jana Pawła II, a potem Benedykta XVI i Franciszka skupia się głównie na godności osoby i na relacji w tworzeniu wspólnoty. Nowe media stwarzają nowe zjawiska kulturowe, nowe przestrzenie, a co za tym idzie, nowe spojrzenie na sposób głoszenia i szerzenia wartości oraz etyki. Technologia Web 2.0 domaga się pytania, które powinien zadać sobie każdy teolog: czy możliwa jest teologia 2.0? Jak powinno teraz wyglądać głoszenie Dobrej Nowiny? Co technologia Web 2.0 może wnieść do ewangelizacji? Należy pamiętać, że technologia, jak i media, sama w sobie jest neutralna ideologicznie, a dopiero jej zastosowanie nadaje jej wartość i przesądza o ocenie moralnej. Taka świadomość i znajomość technologii oraz wiedza „na temat rozwoju człowieka w dobie gwałtownego rozwoju mediów” (Tem_W03) dopomina się zmiany stylu edukacji medialnej oraz pamiętania o tym, że już nie możemy mówić o odbiorcy mediów, lecz o kreatywnym ich użytkowniku. Edukator musi pamiętać nie tylko o wymiarze kompetencyjnym, czy dydaktycznym, ale przede wszystkim o wychowawczym. Winien ukazywać w przekazie to, co wartościowe zarówno w mediach, jak

³⁷ Por. P. Drzewiecki, M. Kot, *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, s. 52-55.

³⁸ Benedykt XVI, *Środki przekazu: sieć komunikacji, jedności i współpracy. Orędzie na 40. Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2006.

³⁹ Franciszek, „*Nie lękaj się, bo jestem z tobą*” (Iz 43,5). *Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach. Orędzie na 51. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*, Watykan 2017.

⁴⁰ Cyt. Tamże.

⁴¹ Por. P. Drzewiecki, *Teologia społeczności sieciowych. Próba konceptualizacji*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2017(1), s. 10-11.

i w samej edukacji medialnej, w kształtowaniu postawy, w koncentrowaniu się na człowieku, użytkowniku, odbiorcy, jako wartościowej jednostce. Same urządzenia technologiczne, takie jak telefony komórkowe, smartfony, tablety też nie mogą być ukazywane, jako naganne, nieakceptowalne, gdyż ich powszechność korzystania powinna mobilizować do mądrego ich wykorzystania w procesie dydaktycznym młodzieży, która stanowi największy odsetek ich użytkowników. Należy zatem podsunąć im pomysł na twórcze wykorzystanie tych urządzeń⁴².

Kolejne wyzwanie, jakie pojawia się przed metodykiem edukacji medialnej polega na zmianie myślenia i działania, gdyż wymaga od niego ustąpienia z roli dominującego nauczyciela, który stanowił źródło wiedzy, a przyjęcie roli mentorem, który będzie gotowy podprowadzić, wskazać możliwości i zagrożenia, ukazać jak w sposób pozytywny zastosować nowe media. Ważne jest, aby sam nie bał się nowinek technologicznych i używał ich w sposób świadomy, uwzględniający wartości chrześcijańskie, które są stałe i niezmiennie, chociaż zmienny jest sposób ich urzeczywistniania⁴³. Absolwent Edukacji Medialnej na KUL, który „zna podstawowe teorie dotyczące edukacji medialnej, uczenia się i nauczania, rozumie różnorodne uwarunkowania tych procesów i ich związek z życiem religijno-duchowym” (Tem_W04) nie będzie miał najmniejszych problemów w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości, jaką niosą nowe media i nie będzie bał się nowych wyzwań, które przyniesie dalszy rozwój technologii.

Niniejszy artykuł ukazuje na podstawie kompetencji dodatkowych oraz wybranych artykułów dr hab. Piotra Drzewieckiego, prof. UKSW na ile Edukacja Medialna na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie wpisała się zarówno w nauczanie Kościoła na temat mediów, jak i w potrzeby współczesnego szkolnictwa, wychowania, kształtowania postaw młodych ludzi. Po przeanalizowaniu wyżej wspomnianych kompetencji i skonfrontowaniu ich z kilkoma problemami poruszonymi w artykułach Piotra Drzewieckiego można posunąć się do stwierdzenia, iż absolwent w/w kierunku jest wartościowym użytkownikiem mediów, a także dobrze przygotowanym do swojego zawodu katechetą, nauczycielem, wychowawcą i mentorem w dziedzinie edukacji medialnej, świata mediów oraz funkcjonowania w nim.

Bibliografia:

Kiciński A., *Edukacja medialna na Wydziale Teologii KUL*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2015(2), s. 127-139.

⁴² Por. Tamże, s. 14-16.

⁴³ Por. Tamże, s. 17.

Drzewiecki P., *Bezcielesność cyberprzestrzeni a sakramentalny wymiar Kościoła*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2008(1), s. 108-115.

Drzewiecki P., *Edukacja medialna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego*. „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2010(1), s. 22-33.

Drzewiecki P., *Samobójstwa nastolatków w Internecie w perspektywie pedagogiki mediów*, „Kultura – Media – Teologia” 2011(5), s. 61-72.

Drzewiecki P., *Kto jest moim bliźnim w wirtualnym świecie? Teologia społeczności sieciowych w Orędziach Benedykta XVI na Światowe Dni Środków Społecznego Przekazu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2011(20), s. 55-66.

Drzewiecki P., *Zadania parafii w zakresie edukacji medialnej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2014(4/23), s. 63-76.

Drzewiecki P., Kot M., *Troska Kościoła w Polsce o edukację medialną*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2016(1/25), s. 41-58.

Drzewiecki P., *Teologia społeczności sieciowych. Próba konceptualizacji*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2017(1), s. 9-20.

Lepa A., *Funkcja logo sfery w wychowaniu do mediów*, Łódź 2006.

Lepa A., *Media a postawy*, Łódź 2003.

Lepa A., *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2003.

Sonak D., Piątek-Belina I., Belina D., Szajda A., Wyrostkiewicz M., *Paweł II – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu KONKORDACJA*, Lublin–Olsztyn 2015.

Umiński G., Piątek-Bielina I., Bal E., *Benedykt XVI – orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu WARSZTAT EDYTORSKI*, Lublin 2013.

Zapobieganie samobójstw. Poradnik dla pracowników mediów. Światowa Organizacja Zdrowia, Polskie Towarzystwo Suicydologiczne, Genewa–Warszawa 2003. http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/en/suicideprev_media_polish.pdf [01.06.2018]

Słowa kluczowe:

edukacja medialna, efekty kształcenia, program studiów

Key words:

media education, learning outcomes, study program

Summary

This article is the first try of comparative analysis – between developing Magisterium of the Church and practical implementation of this issues in WT KUL. Its task is showing how assumptions of Media Education on The John Paul II Catholic University of Lublin have entered into tutorship of Church about media and

how much effects of teaching and acquired competences could be implemented in school, catechetical or parish education.

The developers of specialization 'Media Education' on The John Paul II Catholic University of Lublin are ks. dr hab. Andrzej Kiciński, prof. KUL, ks. dr hab. Jarosław Woźniak and o. dr Mirosław Chmielewski CSsR. Thanks to them until academical year 2014/2015 students could count on formation in this domain and to take scientific researches in the topic of implementation of educational forms in domain of mass media on doctoral studies.

